

La creixent hipertròfia del litoral de Tarragona

Salvador ANTON CLAVÉ

Àrea de Geografia

Universitat de Barcelona (Tarragona)

La franja litoral del Baix Penedès i el Camp de Tarragona actualment és gairebé un continuïum urbanitzat. Ara bé, històricament, com ha indicat Tomàs Vidal, el poblament d'aquestes comarques, a excepció de la ciutat de Tarragona, s'havia ubicat a una certa distància del litoral. «Ha calgut esperar, pràcticament, l'era del turisme de masses perquè prosperés realment el poblament arran de mar» (VIDAL, 1989: 68).

En concret, a causa de la recent expansió turístic-residencial, i, complementàriament, a causa del procés d'industrialització petroquímica iniciat a partir de 1965, s'ha accentuat la dinàmica de creixement de la franja litoral. A conseqüència de la localització d'activitats industrials i turístic-recreatives, l'entorn de Tarragona s'ha vist afectat per intensos processos de concentració demogràfica, residencial i econòmica.

En base a aquestes consideracions, en aquesta comunicació s'analitzen les tendències recents de la localització de la població, la urbanització i l'activitat econòmica en l'espai format per les comarques del Baix Penedès, el Tarragonès, l'Alt Camp, i el Baix Camp. D'aquesta manera, adoptant la terminologia utilitzada per J. Renucci en relació a la regió de Provence-Alpes-Côte d'Azur, encara que amb diferent intensitat, és possible plantejar la hipòtesi de l'existència d'una tendència creixent cap a la hipertròfia del front de mar de les comarques que formen el Camp de Tarragona i el Baix Penedès.

1. La concentració demogràfica

El volum de població resident al Camp de Tarragona i el Baix Penedès (CdT-BP) era, l'any 1970, de 249.816 persones. L'any 1986 havia passat a ser de 339.720 persones. Com es desprèn del quadre 1, entre aquests dos anys els municipis costaners van experimentar

una taxa de creixement del 49,6%. Els municipis interiors només van créixer en un 23,7%. Observi's, a més, que mentre l'any 1970 més de la meitat de la població d'aquestes comarques residia en municipis d'interior (52,64%), l'any 1986 la situació s'havia invertit (47,88%).

Quadre 1
Increment de la població al CdT-BP.
Nombre d'habitants. 1970-1986

Àrea	1970	%	1986	%	Increment
Municipis costaners	118.326	47,36	177.005	52,11	49,6%
Municipis interiors	131.490	52,64	162.675	47,88	23,7%
Total	249.816	100	339.720	100	35,9%

Font: Elaboració pròpia

Observant les taxes d'increment a nivell comarcal recollides en el quadre 2, es destaca, en primer lloc, la feble intensitat del creixement a les zones interiors de l'Alt Camp (13,21%) i el Baix Camp (25,88%). La zona no costanera d'aquesta darrera comarca presenta un increment similar a la del Tarragonès (25,37%) i significativament inferior a la del Baix Penedès (37,79%), amb la diferència però, que al Baix Camp s'hi localitza la capital, Reus. Diferentment, l'increment experimentat al litoral és el més elevat de tot el conjunt subregional (70,64%). La comarca que creix més, en conjunt, és el Baix Penedès (52,06%).

Quadre 2
Increment de la població al CdT-BP.
Percentatges comarcals. 1970-1986.

	Baix Camp	Tarragonès	Alt Camp	Baix Penedès
Municipis costaners	70,64	44,85	—	61,86
Municipis interiors	25,88	25,37	13,21	37,79
Total	32,29	42,53	13,21	52,06

Font: Elaboració pròpia

La densitat de població en aquestes àrees és de 433,87 hab/km² a la franja costanera i de 114,23 hab/km² a l'àrea interior.

Si es calculen els índexs sense considerar les quatre capitals comarcals, veritables motors econòmics de l'àrea, és possible afinar l'anàlisi. Cal recordar que Tarragona (Tarragonès) i el Vendrell (Baix Penedès) són municipis costaners, mentre que Reus (Baix Camp), situat a segona línia de mar però a l'àrea d'immediata influència del litoral, i Valls (Alt Camp) pertanyen a l'àrea interior.

Entre 1970 i 1986 (quadre 3) l'estructura de poblament que s'ha reforçat tendeix a la concentració en els municipis costaners no capitals de comarca (48,89% del total l'any 1986).

La seva taxa de creixement és molt intensa (77,81%). En canvi, l'increment dels municipis interiors no capitals de comarca és equiparable al que resulta de considerar també les ciutats de Reus i Valls (23,7% i 23,64%).

Quadre 3
Increment de la població al CdT-BP excloses les capitals comarcals.
Nombre d'habitants. 1970-1986.

Àrea	1970	%	1986	%	Increment
Municipis costaners	32.110	36,29	57.092	48,89	77,81%
Municipis interiors	56.360	63,71	69.685	51,11	23,64%
Total	88.480	100	116.777	100	31,98%

Font: Elaboració pròpia

A l'Alt i al Baix Camp (quadre 4), les úniques localitats que presenten increments rellevants entre 1970 i 1986 són les capitals. Les franges interiors d'aquestes comarques sense incloure Valls ni Reus presenten taxes negatives (−2,66% i −13,87% respectivament). El manteniment del creixement en les zones interiors, excloses les capitals comarcals, està ocasionat només per la dinàmica de les comarques del Tarragonès (25,37%) i el Baix Penedès (43,96%). La dinàmica de creixement demogràfic en els municipis litorals no capitals de comarca és d'un 81,35% al Baix Penedès.

Quadre 4
Increment de la població al CdT-BP excloses les capitals de cada comarca.
Percentatges comarcals. 1970-1986.

	Baix Camp	Tarragonès	Alt Camp	Baix Penedès
Municipis costaners	70,64	81,35	—	89,17
Municipis interiors	−13,87	25,37	−2,66	37,79
Total	19,83	55,71	−2,66	53,26

Font: Elaboració pròpia

A efectes demogràfics, doncs, es poden treure les següents conclusions:

1. Les taxes de creixement demogràfic entre 1970 i 1986 són significativament més elevades en els municipis de costa que en els d'interior.
2. A nivell comarcal, els espais interiors del Tarragonès i el Baix Penedès presenten increments superiors als del Baix Camp i l'Alt Camp.
3. A les zones interiors del Baix Camp i l'Alt Camp, només tenen una dinàmica de creixement les capitals comarcals. Si s'exclouen aquestes localitats, les taxes adopten signe negatiu.

4. A les zones costaneres del Tarragonès i el Baix Penedès, l'increment de població és més elevat en els municipis no capitals de comarca que a Tarragona i al Vendrell.

5. La zona costanera del Baix Camp presenta un índex de creixement molt superior a la zona interior, però lleugerament menor que el de les costes del Tarragonès i Baix Penedès, excloses les capital comarcals.

Per tant, llevat de les capitals de comarca, únicament la franja de costa de l'àrea d'estudi ha presentat entre 1970 i 1986 una tendència clara de creixement.

2. La densificació urbana

La major intensitat dels processos d'urbanització també es concentra a les capitals de comarca i al litoral. En aquest cas, el fenomen està condicionat per la continuada expansió de residències secundàries tant al litoral com a l'interior, encara que amb major intensitat al litoral.

Com s'observa en el quadre 5, l'any 1970 el 57,35% dels habitatges es localitzaven en els municipis litorals. L'any 1986 el percentatge era del 64,35%. La taxa de creixement en aquesta franja ha estat del 138,4% entre aquests dos anys. Diferentment, en els municipis interiors el creixement ha estat del 99,94%.

Quadre 5
Increment del nombre d'habitatges al CdT-BP. 1970-1986

Àrea	1970	%	1986	%	Increment
Municipis costaners	60.353	57,35	143.915	64,35	138,40%
Municipis interiors	44.875	42,23	89.725	35,65	99,94%
Total	105.228	100	223.640	100	112,50%

Font: Elaboració pròpia

Per comarques (quadre 6), la taxa de creixement més elevada és al Baix Penedès (231,87%), que duplica amb escreix el creixement del Tarragonès i del Baix Camp. Per zones, la franja litoral és la que experimenta un creixement més alt al Baix Penedès (258,28%) i al Baix Camp (165,09%). Al Tarragonès la zona que experimenta un major increment és la interior. El gran volum del parc d'habitatges de la ciutat de Tarragona ja l'any 1970 i l'assentament de població immigrada en municipis interiors a causa de la industrialització petroquímica són factors que permeten explicar aquesta alteració de la tendència general.

Quadre 6
Increment del nombre d'habitatges al CdT-BP.
Percentatges comarcals. 1970-1986.

	Baix Camp	Tarragonès	Alt Camp	Baix Penedès
Municipis costaners	165,09	105,15	—	258,22
Municipis interiors	76,91	107,59	45,77	152,53
Total	98,89	105,38	45,77	231,87

Font: Elaboració pròpia

Com recull el quadre 7, mentre que l'any 1970 un 51,15% dels habitatges es localitzaven als municipis costaners no capitals de comarca, l'any 1986 s'hi ubicaven més de dos de cada tres habitatges del CdT-BP (68,84%). L'any 1986 el pes del parc d'habitatges localitzat a la costa, un cop excloses del còmput Tarragona i El Vendrell, era superior al que resulta d'incloure aquestes dues ciutats. Aquest fet indica que la dinàmica immobiliària de la costa ha estat especialment intensa fora de les capitals de comarca, a l'inrevés del que ha passat a l'interior.

Quadre 7
Increment del nombre d'habitatges al CdT-BP
excloses les capitals comarcals. 1970-1986

Àrea	1970	%	1986	%	Increment
Municipis costaners	31.124	51,15	83.217	69,84	167,37%
Municipis interiors	29.719	48,84	36.042	30,16	21,27%
Total	60.843	100	119.159	100	95,84%

Font: Elaboració pròpia

L'anàlisi a nivell comarcal excloent les capitals, que es recull en el quadre 8, reforça aquesta interpretació. Els increments a les franges litorals del Baix Penedès (329,25%) i al Tarragonès (123,42%) depassen els resultats d'incloure les ciutats del Vendrell i Tarragona. La taxa del Baix Penedès, que correspon a Calafell i Cunit, és espectacular.

Quadre 8
Increment del nombre d'habitatges al CdT-BP excloses les capitals comarcals.
Percentatges comarcals. 1970-1986.

	Baix Camp	Tarragonès	Alt Camp	Baix Penedès
Municipis costaners	165,09	123,42	—	329,25
Municipis interiors	54,71	107,59	35,24	152,53
Total	107,62	120,26	35,24	255,21

Font: Elaboració pròpia

Finalment, els indicadors que es recullen en el quadre 9 permeten sintetitzar la diferenciació de l'espai urbanitzat de les comarques del Camp de Tarragona i el Baix Penedès.

Quadre 9
Diferenciació de l'espai residencial al CdT-BP. 1986.

Àrea	km ²	Població	Habitatges	Htg./ 100 Hab.	Htg./ km ²
Municipis costaners	407,44	176.778	143.915	81,41	353,22
Municipis interiors	1424,16	162.685	79.725	49,01	55,98
Total	1831,60	339.720	223.640	65,83	122,10

Font: Elaboració pròpia.

L'any 1986 hi havia a la zona, considerada globalment, 65,83 habitatges per cada 100 residents permanents i 122,10 habitatges per km². A l'àrea interior hi havia 4.901 habitatges per cada 100 residents permanents. Als municipis costaners, la taxa era encara més elevada, 81,41 habitatges per a cada 100 residents permanents. Inversament, a la franja litoral s'hi localitzaven 353,22 habitatges per km² a diferència dels 55,98 de l'interior. Aquesta és una dada fonamental de cara a valorar la tendència a l'aglomeració i a la hipertròfia dels municipis costaners.

A tall de conclusió cal remarcar, doncs, que:

1. El creixement del parc d'habitatges entre 1970 i 1986 és molt més elevat en els municipis de costa que en els d'interior.
2. A nivell comarcal, els espais interiors del Tarragonès i el Baix Penedès presenten increments superiors als del Baix Camp i l'Alt Camp. De fet, en aquestes dues darreres comarques, només tenen una dinàmica de creixement rellevant les capitals.
3. A les zones costaneres del Baix Penedès i del Tarragonès, l'increment del parc d'habitatges és més elevat en els municipis no capitals de comarca que a les pròpies capitals. En conjunt, el creixement al Tarragonès és més intens a l'interior que a la franja de costa.
4. La zona costanera del Baix Camp presenta un índex de creixement molt superior a la zona interior però lleugerament inferior a la del Baix Penedès.

3. Localització de l'activitat econòmica

Finalment, un tercer indicador de les disparitats entre l'espai costaner i l'espai interior del Camp de Tarragona i Baix Penedès es desprèn de l'estudi de la distribució espacial de les activitats econòmiques. Amb aquesta finalitat, i donat que en aquest apartat no es pretèn fer una anàlisi d'estructura econòmica, s'ha adoptat com a variable il·lustrativa el nombre de llicències fiscals que hi ha a cada àrea.

Segons que es desprèn del quadre 10, l'any 1986 el 56,83 % de les llicències estan ubicades als municipis costaners i només el 42,32 % als municipis localitzats en les àrees interiors. Tarragona (9.832) i el Vendrell (2.210) concentraven el 55,32 % de les llicències corresponents als municipis costaners. Reus (7.785) i Valls (1.830) aplegaven el 60,75 % de les corresponents als municipis de l'àrea interior.

Quadre 10
Distribució de l'activitat econòmica al CdT-BP. 1986.

Àrea	Nombre de llicències	%	Nombre de municipis	%
Municipis costaners	21.766	56,83	12	14,28
Municipis interiors	15.825	42,32	72	85,71
Total	38.298	100	84	100

Font: Elaboració pròpia

Per comarques, el quadre 11 permet detectar el pes relatiu de cada capital en la seva unitat administrativa. Destaca l'elevat percentatge de llicències a Reus, Tarragona i Valls (al voltant del 60 %). Al Baix Penedès, el pes relatiu del Vendrell és lleugerament inferior. Tot i això, a les tres comarques litorals més del 25% de les llicències es localitzen als municipis de costa. Al Baix Camp, les llicències localitzades a l'interior sense comptar Reus només representen el 14,42%. Es pot interpretar que la intensitat polaritzadora de l'activitat econòmica de les capitals comarcals litorals es veu lleugerament frenada per la capacitat de captació d'activitat d'alguns dels municipis que es localitzen a la franja costanera.

Quadre 11
Distribució de l'activitat econòmica al CdT-BP.
Percentatges comarcals. 1986.

	Baix Camp	Tarragonès	Alt Camp	Baix Penedès
Municipis costaners	25,19	28,70	—	35,00
Municipis interiors	14,42	10,39	41,78	23,06
Capital comarcal	60,39	60,91	58,22	41,94
Total	100	100	100	100

Font: Elaboració pròpia

Tal com recull el quadre 12, el nombre de llicències per 100 habitants només és superior en 2,62 punts en els municipis costaners que en els d'interior. És significatiu el fet que hi ha més llicències per cada 100 habitatges als municipis no costaners que al litoral. Sembla poder-se interpretar, doncs, que l'especialització turístic-residencial de la franja costanera, no provoca uns efectes econòmics proporcionals al dimensionat del parc residencial que genera, sinó que ocasiona només un lleuger increment de l'activitat. Pel que

fa a la resta, tant la ràtio llicències per km² com l'índex llicències per municipi tornen a aportar indicacions clares pel que fa a l'aglomeració i a la densificació de les activitats a la franja litoral.

Quadre 12
Diferenciació de l'espai econòmic al CdT-BP. 1986.

Àrea	LF/100 Hab.	LF/100 Hbt.	LF/km ²	LF/Mun.
Municipis costaners	12,31	12,12	53,42	1813,84
Municipis interiors	9,73	19,85	11,12	219,79
Total	11,27	17,12	20,91	455,93

Font: Elaboració pròpia

És clar, doncs, que es configuren unes tendències que permeten contemplar dues menes de dinàmiques. Per una banda, les capitals comarcals assumeixen el paper de centres demogràfics de la zona i de motors de l'activitat econòmica, especialment a àrees no costaneres. Reus i Valls, amb diferents intensitats, centralitzen i dominen el seu entorn immediat. Ara bé, Tarragona i el Vendrell mantenen unes funcions anàlogues a les de les dues capitals interiors, però part del seu entorn litoral té una dinàmica demogràfica, residencial i econòmica afectada pel desenvolupament turístic-residencial que domina, amb nivells d'especialització diferent, tota la línia de costa.

Circumscriuint-los a uns espais més reduïts i parcialment diferents, cal tenir en compte també els següents factors explicatius: (1) la dinàmica d'industrialització petroquímica de l'espai immediatament contigu a la ciutat de Tarragona, en concret, dels municipis de Tarragona i Vila-seca i Salou a la franja de costa, i Reus, el Morell i la Pobla de Mafumet a segona línia de mar (ROQUER, 1987); (2) l'atracció d'actius per part de les centrals nuclears de Vandellòs, especialment Vandellòs II, que, en el moment d'efectuar-se el padró de l'any 1986; estava en fase de construcció; i (3) l'existència de fluxos econòmics i laborals d'abast superior al comarcal, especialment al Baix Penedès i en alguns municipis del Tarragonès propers a el Vendrell.

Bibliografia i fonts

- ARGANY, I. (1985): *Ús dels habitatges acabats a les comarques de Catalunya (1981-1983)*, Direcció General d'Arquitectura i Habitatge de la Generalitat de Catalunya i Cambra Oficial de la Propietat Urbana de Barcelona, Barcelona.
- Censo de la población y de las viviendas*, 1970 i 1981, Instituto Nacional de Estadística, Madrid.
- Habitatges iniciats i acabats en els municipis i comarques de Catalunya (1984-1986)*: Direcció General d'Arquitectura i Habitatge de la Generalitat de Catalunya, Barcelona.
- Padrons municipals d'habitants de 1986*, Consorci de Documentació i Informació de Catalunya, Barcelona.

- RENUCCI, J. (1986): «Litoral hipertrophy in the French Provence-Alpes-Côte d'Azur region», a *Ekistics*, 316-317, pp. 74-81.
- ROQUER, S. (1987): «Procés d'industrialització i creixement demogràfic a la conurbació de Tarragona (1958-1979)», a *Les ciutats petites i mitjanes de Catalunya: evolució recent i problemàtica actual*, Institut Cartogràfic de Catalunya, Barcelona, pp. 151-162.
- Tarragona Econòmica 1986*: Cambra Oficial de Comerç Indústria i Navegació de Tarragona, Tarragona.
- VIDAL, T. (1989): «La població litoral catalana», a *El front marítim català*, CIRIT, Barcelona, pp. 60-78.